

Sütő András közöttünk

Minap kedves meghívó szólított, *A mi Sütő Andrásunk* címmel, Götz Anna és Rubold Ödön estjére került sor a megújult kispesti művelődési házban. Már a hír is melegített, hogy ebben a rideg, reményeink-koszította, téli időben és gondok-nyomasztotta hajszában egy művészpár teremtő akarattal emlékezetét és ragaszkodását pódiumra állítja. Erejük és ambíciójuk van arra, hogy Áprily Lajos nyomán Sütő András képét kölcsönözve, az árral szemben úszó pisztrángterméssel ellentmondjanak annak a talmi világnak és központi akaratnak, amely emberi, szellemi értékeink, hitéletünk, nemzeti intézmények, kultúránk végzetes elgyöngítésére, lepusztítására alapítványokat, minisztereket s általuk kinevezett felügyelőket üzemeltet.

Ép lélekkel észlelve még: már-már tébolyító, amibe jutottunk. S egyre bizonytalanabban tekintünk körbe: ugyan kivel, kikkel lehet még eszmét cserélni megmaradásunk kérdéseiről? S holnapra nézve, ugyan vannak-e olyan erők és személyek, seregesen, akik helyrezökkentik a hibbant világot, s újólág emberi és nemzeti arcát visszanyerheti ez a történelmi viszályokban és hazugságokban végkimerülésbe hullott nép? Götz Anna és Rubold Ödön hivatott komolysággal és cselekvő példával válaszol aggodalmunkra, mert: „A példát élni és éltetni kell” – vallják Sütő Andrással estjüknek vezető gondolataként.

Meghökkenítő és dermesztően pontos, ahogyan a színészpár estjét kezdi: Rubold Ödön sipkában, nyakában sállal féleszű rikkancsként a *Székegy Gyutacs* című lapot híreli, s kurjantja a keserves valót a magyarok egymásnak uszulásáról. Az eszelős észlelet úgysis találó, hogy Sütő Andrástól való: *Az ugató madár* Bolondja, alias Horváth Csongor Vörösmarty összeomlottságában a nemzethalált vizionálja, és most hangolja, alapozza a pódiumi estét is. Amelyre válaszul a színészpár az író vallomásaival, darabjainak részleteivel az emberi, gondolati, erkölcsi parancsokat szólaltatja meg a pódiumon, hirdetvén a MÉGIS-MEGMARADÁS élet-jeleit. Ilyenképpen legfontosabb az ISKOLA ügye, amely Sütő András nagy esszéjében a *Nagyenyedi fügevirágban* megszólítva a mecénást, Bethlen Gábort, s a tudásnak, az elme és a lélek építésének templomaként látatja a nagyírú kollégiumot. Majd következik egy újabb fejezet Sütő András életművéből: Götz Anna poétikus hangján tűnik fel a *Fön az erdő* – az *Anyám könnyű álmot* ígérből visszhangzik a feslettségéből az anyanyelv megtalálásának gyötrelmes útja, hogy az édeni öröm Arany *Toldijában* teljesedjen be. Azért is kitűnő ez az összeállítás, mert Götz Anna és Rubold Ödön, miközben a szerző szövegeivel építkeznek, arra döbbsentenek, hogy nem írói breviáriumot szerkesztettek és látatnak, hanem mai hogylétünk lé-

lekhangjait és gyötrelmeit erősítik fel Sütő András életművéből. Ilyenképpen érintenek meg és hatnak a pódiumjáték következő jelenetei is. Már nemcsak a kolozsvári Nemzeti Színház történelmi küzdelme, hanem a jelenkor művészeinek színház-álma is drámai monológgá sűrűsödik a *Mondd!* című vallomásban. Igen, a színház hatalom, az anyanyelv, az emberi-nemzeti szellem és költészet örök letéteményese, amelyet cenzorok, divatdiktátorok, pubertáskorban ragadt ötletszabások, selypegő alternatívok a maguk színvonaltalanságára züllesztettek, mondván: a színház én vagyok!

A művészpár pedig Sütő András estjükkal mondja és újra mondja: a színház egy közösség sorsát, közérzetét, bajlátását és reménységét is hivatott kifejezni. Rubold Ödön annyi kiváló alakítása között Tamási Áron, Illyés Gyula, Páskándi Géza darabjaiban vagy a *Kőműves Kelemen* című rockballadában megélhette, hogy a szerepek és az előadások magasabb rendű hatalmat is képviselnek az estéli játéknál. Hasonlóan Götz Anna is; a *Febér Anna*, a *Kőműves Kelemen* sikerének is éltetője, és mindketten találkoztak Sütő András legendásult előadásában, az *Advent a Hargitán*ban. Götz Anna az 1986. januári premiert követően csaknem 250 estén alakította a soha vissza nem térő Máriát, Rubold Ödön, aki hetvenszer Zetelaki Gáborként tűnt el a jégvilágban. És a Nemzeti Színház előadásában párosan járhatták be a Duna-medencét, s érezhették a színpadi szó lélekformáló erejét. Természetes tehát, hogy a művészpár estjének gyémánttengelyében az *Advent a Hargitán* áll, pontosabban: a feltámadás jelenete. Amikor Réka a jégvilágból visszatálat kedvesét éleszti, de a játék és a szerelem már nem folytatható ott, ahol hűsz esztendeje a fiatalságban oly tragikusan megszakadt. Itt a pódiumon persze nem az egész játék tragikus kimenete fontos, hanem az idő zavarodottságában is az újrakezdés reménye és akarat. Vigasz a vigasztalanságban. S ebben a gondolatfolyamban újra *Az ugató madár* tűnik fel: gróf Rhédey Claudia és Bodor Péter drámája. Sütő András keserves történelmi látomásában a hirtelen cselekvések, árulások, hiábavaló nagyot akarások kacajos keservben sűrűsödnek. Újabb stációjaként felmutatva a magyarság sorstörténetét, a bujdosást.

Aztán Götz Anna és Rubold Ödön kidugja fejét a játékból, és az író naplórészletében a hargitai magasból s a történelem mélységéből előlépve egy naplójegyzetben szólítják meg a jelent. Sütő András unokájának sebesültségét beszélnek el. Társaival játszott, s mert nem madárként, hanem gyermekként az aszfalton magyarul „ugato”-tt, egy italgőztlől háborodott román arcába sújtott. A történet drámai sodortatásában a művészpár estje az egyszeri történetben féli a közösségi drámát. Mert az ANYANYELV és a GYERMEK veszélyeztetettsége a megmaradás sorskérdéseként hasít hétköznapjainkba. A helyzet drámai, de nem menekülhetünk, ha az erkölcs parancsát követjük. „Maradok, mert másként nem tehetek” – üzenté az író Sinkovits Imrének 1989-ben, midőn sorstársai a menekülés ezerféle változatát kínlozták, az író az ezeregyediket, a maradást, a belső emigrációt választotta. S az egykori vallomás mai fényét a művészpár úgy erősíti meg a hallgatóságban, hogy most nem a földrajzi ragaszkodás, hanem a benső állhatatosság jelentheti a hűséget és reményt.

Azért is szép és felemelő Götz Anna és Rubold Ödön pódiumvallomása, mert olyan természetes egyszerűséggel nyitják meg bennünk Sütő András gondolatait, hogy kevéssel az előadás után már esendő bizonytalanságba fordulunk; vajon melyikük is mondta a kollégiumi vallomást vagy a Sinkovits Imrének címzett levelet? Igen, így szép és igaz ez az este, mert az író képét rájuk is érvényesnek tekintve, „Páros egyszemélyben” élük és éltetik Sütő András írásait, gondolatait. S már jelképesnek is tekintjük a záró képet: a *Csillag a máglyán* jelenetét. Egy nagy könyv, mely fel-feltűnik az esten; az író munkáit tartalmazza (?), netán a Biblia (?), de ne találgassuk, mert ez a KÖNYV, amely a szellem birodalma. „Gyilkos kéz a könyvemet ne érintse!” – mondja a máglyára ítélt Szervét, majd később így folytatja: „Lelkem ez a könyv. Meg nem gyalázhatom.” Igen, Götz Anna és Rubold Ödön pódiumán a könyv sorsa új jelentéssel, személyes és jelen idejű vallomásként hangzik el. Mert a ragaszkodás hangja már a mai értelmiségi vallomása is: a lélekfeszítő és pusztító időben, a gondoltsorvasztó hangzavarban el nem veszhetünk, és nem tagadhatjuk meg a szellem megmaradásának törvényét. Mert ha mégis, következik a pusztulás – közösségi méretekben. És ahogyan a könyv, a szellem sorsának tragikus veszélyeztetettsége felmerül, éppen Rubold Ödön egyik ifjúkori szerepe és darabja idéződik fel: Illyés Gyula *Tisztákja*. Amelyben nem az jelentette az albigenek igazi elbukását, hogy nem tudták tartani Monségur várát. A végzetes vereséget, az elmúlást az hozza, hogy a hegyi utakon menekített könyves láda, a katórok szellemkincse odavész.

Lélekmegtartó és felemelő este a Götz–Rubold-művészpáré. Balladás erő, zenei szárnyalás, egyszerűség, alázat és poétikus igézettség hatja át Sütő-estjüket. Amely mély alászállásban fogant; Sütő András műveinek szeretetében, ismeretében és ihletében újkori misztériumjátékot látunk és szenvedünk. S csak hüledezünk azon, hogy az idő múlása is milyen kérlelhetetlenül tágítja és igazolja az írókat. *Az egykor a kisebbségi nyomorúságból visszhangzó művek immár többségi jajkiáltásként erősödnek fel a 2008-as Magyarország.* Mert immár farsangolunk a reménytelenségben. Ám Götz Anna és Rubold Ödön Sütő-vallomása fekete estéinkből egyet ünnepi pirosra festett.

Latinovits Zoltán unokái

Bajor Gizi „észrevett, és üzent, üzent valahonnan túlról, hogy érdemes és reményteljes, ha nekivágok az emelkedőnek” – Latinovits Zoltán *Ködszurkáló* című könyvéből idéztük színészi indíttatásának emlékét. Amelynek sorsfordító pillanatát a Szent Imre Gimnázium önképzőköri előadása, Sárközi György *Dózsa* című darabjának 1949-es bemutatója jelentette. Címszerepét a nyolcadikos diák játszotta, s az előadást megtekintette Bajor Gizi, és színházi álmaiban ő bátorította a fiatalembert, aki két évtizedes tragikus művészi életében annyi bugarát is megjárván a pokolnak, a magyar színház történet hatalmas egyéniségévé emelkedett.

Figyelemreméltó, hogy Latinovits Zoltán nem amatőr színjátszásnak, hanem önképzőkörnek minősíti előadásukat. Az ő gondolkodását ismerve nagyon is pon-

tosan fogalmazott, mert nem a színjáték előadását hangsúlyozza, amely, erősebben fogalmazva, a műkedvelő magamutogatás képzetét is felidézheti, hanem alma materükben élő és működő önművelés szellemére utalt. Ahogyan századokon át az egyházi iskolákban a scola ludus jegyében, tanító és önművelő céllal hitbéli és a Szent Írás ismeretének elmélyítésében szerveződtek a passió- és az iskolajátékok, úgy a Szent Imre gimnázium fiataljai Sárközi György történelmi drámájának előadását is lelki-szellemi készülségük művelésének, színesítésének tekintették. Ön-építésnek tehát, amely már az összejövetelek és a próbák minőségét is meghatározza. Mert a produkció előadásánál fontosabb az, hogy a felkészülés, a próba folyamatában ember voltukban érlelődjenek, egymás megismerésében erősödjének. A délutáni próbák közösségi alkalmakká formálódnak, amikor a fiatalok tanárukkal és egymással szabadon beszélgetnek a művészet, a színház, az irodalom kérdéseiről. Teremtő alkalmak ezek, amikor is a darabot a világgal összevető, elemző, gondolatigazító, ébresztő beszélgetésekben az ifjak önmaguk kérdéseit is tisztázzhatják a hétköznapi eseményeiről, de a legnagyobb misztériumról, életről-halálról is, miként ezt a legutóbb látott *A mi kisvárosunk* című poétikus színművében Thornton Wilder is színpadra fogalmazta.

Több mint húsz esztendeje Lukácsi Huba tanár úr vezetésével a József Attila Gimnáziumban kezdődött, az időközben múltját is visszanyerő Budai Ciszterci Szent Imre Gimnáziumban folytatódott a Latinovits Zoltán Diákszínpad munkája, amely az idézett szellemi-pedagógiai légkörben teremti előadásait. Wilder előadásuk épp abban az elmélyültségben fogant, mint amit évtizede Shakespeare- vagy Tamási-játékukban is felfigyelhettem: azt a szellemi és lelki komolyságot, amely az önképzőköri hajlandóságot jellemzi. S amíg néztem ezt a szépségesen felemelő és megrendítő XX. századi passiójátékot, Mensáros Lászlóra is gondoltam, mert az ő Wilder-rendezését több változatban is megismerhettem halála előtt kevésbé a Várszínházban is. A mai fiatalok épp olyan egyszerűen és természetesen játszották a földi és égi sorsunkról való történetet, ahogyan a kiváló művész is látta és láttatta. Két asztal, néhány szék, létra... – s egypár kellék –, ennyi a színpad, s főleges több, még az ajtók jelzése is, mert a játék a képzeletünket ébreszti, és szívünket indítja, mert a történet lelkünk színpadán játszódik.

S így történik ez már több mint két évtizede Lukácsi Huba tanár úr évadai-ban, a Szent Imrész diákok jövő s távozó, mindig megújuló társulatában. A gimnázium *Évezred* címmel kiadott, igényesen szerkesztett évkönyvében a diákszínpad bemutatóinak sorát s az előadás képeit lapozva is igazolódik: a diákok a magyar és az egyetemes drámairodalom legigényesebb darabjainak társaságában töltötték a délutánokat, a hónapokat, hogy iskolatársaiknak, szülőiknek, érdeklődőknek megmutassák a játék örömét és lélekformáló hatalmát. S az is Lukácsi tanár úr érdeme, hogy sosem óhajtott előállni modern teóriák és színházi divatok utánzatával. Rendezői magamutogatás helyett a legfontosabb vezette: diákjainak lelkéhez és értelméhez igazította a klasszikus darabokat. S ettől is hiteles és igaz a diákszínház a Szent Imre Gimnáziumban. 1987-ben, Sziglieti *Liliomfi*jával indult a repertoár, amely az évek hullámzásával, a siker örömeiben vissza-visszatért, aztán Shakespeare

művei közül a *Rómeó* tűnik fel, és a *Vízkereszt* is, amely szintén meg-megújult a fiatalok előadásában. A francia klasszikusok sorában komédiák és tragédiák váltakoztak, Molière, Racine, Corneille darabjai kerültek színpadra, a spanyolok közül Lope de Vega *Furfangos menyasszonya*, az olasz színpadi irodalom képviselőjében Goldoni többjátékát, a német szerzők közül Hans Sachs farsangi komédiáit játszották, de volt műsoron angol misztérium, a *Júdás balála*, aztán *Jézus pokoljárása*, máskor játszottak alföldi betlehemes és mesejátékot is. A stílusok változatosságában Molnár Ferenc *Ibolyája* mellett Tamási Áron két játéka, a *Vitéz lélek* és az *Énekes madár* talán legtöbbször szerepelt műsoron. 1989-től előadásaikat szerte az országban, de Kárpátalján és Erdélyben is előadták, s ebben a bolyongásban a *Vitéz lélek* különösen gyakran volt műsoron. 1991-ben pedig az egyetlen nyugati magyar gimnáziumban, a németországi Burg Kastlba is eljutottak a *Liliomfi*val. Meghaladván kétszáz előadást, huszonötödik premierjüket tavaly tavasszal élték, amikoris Goldoni *Hazugját* mutatták be. Amelyről az évkönyvben Wettstein Domokos tollából *A hazugság természetrajza* címmel dolgozatot is olvashatunk. A komédia és az előadás elemzését összefoglalva írja a Vianney Szent János osztály tanulója: „A dráma kortalan. A haszonleső leilók ma is itt ólálkodnak körülöttünk, miközben törvényes eszközzé kívánják tenni a hazugságot. De célba csak az ér, aki tisztá és eszményeihez hű marad.”

Igen, a „csillagok járnak a maguk útját”, ahogy a Rendező mondja *A mi kis városunkban*, de a mi kis életünkben a csillagok fényét és útját el nem veszíthetjük. Melegszik a szívem, ahogyan a szereposztásokat böngészem: hiszen a Tamási-játékban az egykor Bakk Lukácsot alakító Lázár Csabával minap kezeltem a Katolikus Rádióban, ennek előtte a Nemzeti Színházból több kitűnő epizódjára is emlékszem. Amint a kedves, nádszálvékony Terescsik Eszter, a mokány Hegyesi Csaba is a Nemzeti Színi Akadémián folytatta Lukácsi tanár úr skóláját. Takács Bencét a diákszínpadon láttam először az *Énekes madár* Mókajaként, legközelebb tíz esztendő múlva a Testnevelési Főiskola rendezvényén verset mondott, most ő is a Katolikus Rádió munkatársa. Már a Szent Imre Gimnázium tanáraként ismerkedtem meg Sudár Annamáriával, aki annyi darab főszerepét alakította, s a versmondás kivételes személyiségévé emelkedett. Ma sem feledem Kakasy Dóra csillogó tekintetét, amikor színpadra lépéshez készülődött Marosvásárhelyen a Nemzeti vendégjátéka alkalmával a *Balkáni gerle* előadásának lakodalmazási jelenetében. Hozzánk még Lukácsi tanár úr gondoskodása kísérte: vigyázzunk Dórikára! Vigyáztunk rá, de hogy a főiskolán mint fosztották meg kedvétől s erejétől, feltárása már a mai színházpedagógia súlyos kérdéseit adathatja. Színpad- és szakmai közeli sorsokat említettem, de hát ez a színpad egy seregnyi fiatal életében jelentett felemelő élményeket. Egykori kedves diákok, Latinovits Zoltán unokái az iskolajátékban, ma annyifelé a világban tanárok, mérnökök, vállalkozók, sikeresek és csalódottak, de valamennyien életüknek feledhetetlen pillanatait jelentette, hogy Lukácsi tanár úr lélekkörében élhettek, tanulhattak és játszhattak. De az is a tanár úr közösségi természetét jelzi, hogy az évkönyvben a játékosok mellett a társulat tagjának tekinti azokat a hang- és fénytechnikusokat, szervező-

ket, a videofelvételek és fényképek készítőit, akik a több mint két évtizedes munkálkodásában munkatársai voltak.

Előadás után Lukácsi tanár úr találkozóra hívott; maradnak még játékosai, beszélneék még *A mi kis városunk* tanulságairól. Szabadkoztam, hisz későre járt, a diákok is tán igyekeznek haza, a számítógép mellé, netán randevúra vagy egy pohár sörre, lehűteni az esti játék hevét. S már jutottam elégszer hasonló helyzetbe, amikor érezhettem: a sietség, az érdektelenség vagy a sztárkodó önhittség már fölöslegesnek jelzi a kénytelen összehívott találkozót. De Lukács tanár úr körében tisztelettel összeült fiatalok gyülekezetét láttam, s tekintetükkel s általa értelmükkel a darab, a játék azon fényeit keresték, amikkel a következő előadást jobbíthatják. Igen, a kis társulat, ahogyan a színpadon, úgy az életben is nemes eszmények ígézetében felfelé tekint. Azt mondja Lukácsi tanár úr: tavasszal újabb Tamási-műre, a *Csalóka szivárvány* bemutatójára készülnek. Megrendítő és kivételes darab Tamási Áron életművében. Büntetlenül nem lehet átmenni a szivárvány alatt – üzeni az író hőisével, Czintos Bálint sorsában, aki lelket cserélt, de nyugalmat nem talált, s hull végzetébe. Hasznos, erkölcsi-emberi eligazító játék Tamási darabja, fiataloknak főként, Latinovits Zoltán képével élve: mielőtt nekivágnak az emelkedőnek. Tamási Áron színháza védekezés és oltalom is az omlasztó világban. Mert a játék a színpad, a színház önmagunk keresésének, az „emelkedés”-nek megszentelt helye és alkalma. A Latinovits Zoltán Diákszínpadon pedig különösképp.

Áldassék érte Lukácsi Huba munkálkodása.